

Følelser og rationalitet

Om den kølige fornuft og de
uforudsigelige følelser

Patricia Greenspan

- Amerikansk filosof ansat ved Marylands universitet
http://www.philosophy.umd.edu/Faculty/P_Greenspan/
- Supplerende litteratur – se især hendes artikel i *Ethics* 110: 469-87 (2000)
"Emotional Strategies and Rationality".
Tilgængelig på <http://www.jstor.org/>

Michael Stocker

- Amerikansk filosof
- Uddannet fra Harvard i 1966
- Ansat ved Syracuse' universitet:
<http://philosophy.syr.edu/stocker.html>
- Forskningsfelt: Moralpsykologi
- Vigtigste værk er *Plural and Conflicting Values*, hvori han behandler moralske konflikter og tager Aristoteles' teori om den gyldne midte op

Praktisk fornuft ifølge Greenspan

- Fra dømmekraftsteori til synspunktsteori (perspectival account)
- Fornuften har behov for følelsernes erkendelsesadgang som det grundlag på hvilket vi bedømmer noget med en eller anden grad af sikkerhed
- Belief warrant (forvissethed)
- Følelserne fortæller os, hvad der er værd at notere sig med henblik på moralske eller praktiske opgaver

Rationalitet

- Instrumentel
- Ekspressiv
- Repræsentationel

Instrumentel rationalitet

- Eks: en person vil konfrontere sin partner med vedkommendes utroskab og få situationens alvor til at gå op for vedkommende. Dertil behøves vrede og trusler om at forlade vedkommende og ikke selvmedlidenhed og selvbebrejdelser. Her kan man forsøge at hidse sig selv op til en konfrontation.
- Dertil behøves vrede, som man frembringer ved at beskrive situationen for sig selv på en bestemt måde – mere end at man bevidst fremkalder bestemte fysiologiske eller psykiske symptomer hos sig selv (at blive rød i hovedet eller lign.)
- Man retter sin opmærksomhed mod et bestemt tankeindhold

Følelser som instrument (fortsat)

- Eks: at mobilisere en retfærdig harme førend man tager en konfrontation med en butiksassistent, man mener har snydt én for en vare eller for nogle penge
- Her kan man vælge at fokusere på grundene til at man klager over købs betingelserne eller man kan fokusere på sin egen vrede over den behandling man har fået – det sidste er affektivt, det første er evaluativt

Affektivt og evaluativt element i følelserne

- Den analytiske skelnen mellem et affektivt og et evaluativt element i erkendelsen giver mulighed for at skelne – inden for ens eget perspektiv - mellem to niveauer i et praktisk ræsonnement
- Ét niveau er den måde man er i lommen på sine egne følelser, det andet niveau er følelsens værdimæssige tankeindhold
- Ved at fokusere på enten det affektivt eller det evaluative kan vi lade forskellige formål bestemme strategien

Følelser er ikke afbrydelser i et forløb

- Praktisk fornuft antager karakter af en overvejelsesproces, hvor følelserne ikke dukker op som afbrydelser, men som en del af selve forløbet

Ekspressiv rationalitet

- Utroskabseksemplet: antag at man er blevet dårligt behandlet af sin partner og tvunget til et liv i økonomisk afhængighed af vedkommende. Derved vil man ved at gå ud af forholdet risikere et stort fald i levestandard. Men bliver man i det er ens selvagtelse i fare pga uligheden i forholdet.
- Her er der forskellige goder (personlige og interpersonelle) der strides. Et rationelt valg er ikke længere instrumentelt, men handler om at have en æresfølelse eller om at føle eller ikke føle sig ydmyget af den anden part.
- En handling kan være retfærdiggjort - ikke ud fra noget uden for den selv – men konstitutivt eller i sig selv.

Udtrykke værdier i handling

- Integritet (det ord bruges af dydsetikere, men er ikke Patricia Greenspans foretrukne)
- Handlinger kan være rationelle ved at sigte mod følelser, der i sig selv rummer en værdi for os

Repræsentationel rationalitet

- Vi bruger dette rationalitetsbegreb, når vi vurderer om en religiøs overbevisning er mere end blot hensigtsmæssig (ved f.eks. at holde folk sunde, optimistiske eller velansete)
- Passer reaktionen til situationen?
- Vreden kan bedømmes ud fra dette kriterium – dermed bliver den mere end bare mangel på selvkontrol

Michael Stocker om følelsernes rationalitet

- Følelser præger den måde vi gør ting på og vores vilje til at blive ved med at gøre det vi gør for at blive bedre til det
- Derfor er følelser afgørende for intellektuel udvikling og læring
- Afvisning af følelser som kortvarige, sjældne og forstyrrende elementer i rationel handlen
- Følelser er i stedet affektivt ladede vurderinger, som ofte er parret med et ønske

Tænkning er en form for handling

- Stockers opgør med et skarpt skel mellem *vita contemplativa* og *vita activa*
- Handlingsaspektet forsvinder, hvis teoretisk rationalitet forbeholdes en form for tænkning anskuet uafhængigt af det subjekt, der tænker
  - Hvor skal man da placere forfatteres, journalisters, sociologers, filosofers aktivitet – praktikere er de vel heller ikke?

Følelser kan spille forskellige roller

- Udgør forklaringsmodel for handling (jeg slog fordi jeg blev vred)
- Karakteriserer eller beskriver personer (den person der agerer som vred)
- Karakteriserer en aktivitet (begejstring for et emne gør læsning om dette sjovt, kedsomhed kan gøre studier udmarvende)
- Bliver opsøgt (vi går i biffen for at møde os)
- Et kriterie for en aktivitet (vi leger med vores børn fordi de er vores og vi står i et særligt følelsesmæssigt forhold til dem)

Hvilken rolle spiller følelserne i intellektuel aktivitet – hvori består det værdifulde?

- Følelser er afgørende når vi lærer – vi lærer at blive interesserede, se som vigtigt, smukt, nyttigt...
- Giver vores interesse retning og vægt
- Hjælper os til at vurdere hvad der er godt og interessant og hvad der ikke er det (hvor mange gange bogstavet e optræder i Humes Treatise er ikke interessant)

Den intellektuelle følelses værdi ligger ikke i det følelsesmæssige, men i dens karakter af interesse

- Dermed er barnets interesse for at lege fangeleg eller få snurrerundtture ikke følelsesmæssigt forskellig fra forskerens interesse i at afdække det humane genom
- Men der er tale om forskellige interesser

Er vi i følelsernes vold?

- Rette sin vrede mod nogen
- Lade sin vrede gå ud over nogen
  - Det er afgørende hvilken type følelser vi tager som paradigme for vores forståelse af følelser

Den kølige fornufts faldgrube

- Flogiston – man arbejder ufortrødent videre med en tilsyneladende rationel teori
- Teknikker – brugt med kølig hånd

Mangel på følelser kan være intellektuelt nedbrydende

Eks.: et stof der keder én brødt, en udbændt specialestuderende eller én der bare ikke synes stoffet siger vedkommende spor

Faren for en intellektualisering af fornuften

- Undgå bedst ved at se på den opmærksomhed, bekymring, omsorg etc. som behøves for at tage et emne tilpas alvorligt og behandle det grundigt og redeligt

